

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження

Садовенко Світлани Миколаївни

**«Хронотоп української народної художньої культури:
взаємозв'язок традицій та інновацій»,**

поданого на здобуття наукового ступеня доктора культурології
за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури (культурологія).

Дисертаційне дослідження Садовенко Світлани Миколаївни презентує необхідний для вітчизняної культурології процес ревізії наскрізних концептів гуманітаристики з метою їх актуалізації в межах концептуально-теоретичного осмислення феноменів та процесів сьогодення, актуального поля вітчизняного культуротворення. Категорія хронотопу в логіці дослідження автора перетворюється на дієвий інструмент такої ревізії: відбувається експлікація хронотопу на українську народну культуру і в такому методологічному ключі стає логічно обґрунтованим та переконливим дослідницьким ресурсом.

Для реалізації даного задуму автор вибудовує власну концептуальну систему: морфологія, типологія та динаміка української народної художньої культури (Розділ 2) «пропускається» через ціннісну оптику із артикуляцією культурних традицій та інновацій (Розділ 3) і на результатах та методологічних узагальненнях від даної дослідницько-пошукової процедури формується предметне та інструментальне поле для культурологічного аналізу народної художньої культури ХХ-ХХІ ст. (Розділ 4). Можна констатувати, що даний методологічний конструкт дисертаційного дослідження став продуктивним для вибудовування авторської концепції та вдало поєднав всі змістовні елементи та ланки дисертації. Відтак така концептуальна виваженість роботи свідчить про належну теоретико-дослідницьку культуру дисертанта, а висновки, теоретичні та практичні результати дослідження мають переконливе методологічне підґрунтя.

Також даний методологічний ресурс розвідки вплинув на логіку постановки проблеми – дослідження української народної художньої культури відбувається, немов би, у зворотному напрямку: насправді оптика хронотопу передбачає аналіз культури сьогодення і від нього – занурення у культурне архе. Але, не порушуючи правил гри наукового дискурсу, автор наскрізно, послідовно та діалектично розгорнула предмет у розвитку, від чого надто широко поставлена проблема (а це хронотоп української народної художньої культури в контексті традицій та інновацій) не розпоршилась, навпаки, набула необхідної для докторської дисертації концептуальної фундаментальності та поліпредметності.

В такій «зворотній» дослідницькій оптиці дисертант «конструює» наскрізний для дисертації концепт «народна художня культура» як етнокультурне, полісоціальне, полістадіальне, ціннісне і поліфункціональне явище. Дана імплікація дозволяє актуалізувати та «осучаснити» проблему дослідження народної художньої культури, створити необхідний теоретико-методологічний режим означення, завдяки якому дане поняття позбавляється звичної приналежності до вокабуляру етнографії, фольклористики, музикології. Навпаки, автор правомірно артикулює даний концепт («народна художня культура») на перетині некласичної гуманітаристики (методологія) та культурології (як інтегративного знання). Отже дане розширення дозволяє досліджувати народну художню культуру через некласичну оптику «перформатування традиції». На с. 284 автор формулює сентенцію даної дослідницької процедури: «Таким чином, ми дійшли думки про перформатування традиції у площині діалогу глобального і локального (глокалізм), архетипу і технології (етнофутуризм), універсального та конкретного (транскультура), часів і просторів (гетерохронність, альтермодерн, феноменологія Чужого), коріння – есенціальних витоків та руху – екзистенційного існування (номадизм)». Додамо, що принцип «перформатування» традиції співзвучний із концепцією Е. Хобсбаума («винайдення традиції») та М. Хальбвакса («конструювання пам'яті»):

застосування цих підходів також можна прийняти до уваги для обґрунтування авторської дослідницької стратегії в майбутніх розвідках дисертанта.

Потрібно відзначити, що на логіку побудови авторської концепції вплинули аксіологічний та системний підходи, запропоновані в свій час М. Каганом у системній філософії культури. У дисертаційному дослідженні дисертант прагнув обґрунтувати історичні параметри народної художньої традиції у поліваріативній векторній динаміці культуротворення. Релевантність даного підходу є очевидною: на ньому і базується можливість «мислити» великі системи (народна художня культура), осмислювати динаміку їх розвитку (архаїка – сьогодення), вибудувувати логіку взаємозв'язку універсального та творчо-суб'єктивного (фольклор – фольклоризм – неофольклоризм) та через морфологічний аналіз аксіосфери народної художньої культури презентувати, конструювати та актуалізувати предметне та змістовне різноманіття сучасного українського фольклористичного дискурсу. У хронотопі визначальним є маркер часу (принаймні так дану особливість формулює сам Бахтін). Тим важливішою стала справа дисертанта більш уважно «подивитись» на просторіві характеристики хронотопу народної художньої культури, результатом чого стало дослідження аксіосфери української народної художньої культури у локальних етнокультурних топосах .

Також свідченням застосування підходу системної філософії культури є представлені дисертанткою таблиці та схеми (Див. Схема 1, Таблиця 1-2 Додатків). Автор визначає морфологію, типологію та динаміку української народної культури, виокремлює жанри та засоби виразності фольклору, здійснює класифікацію постмодерністських моделей софт-традиціоналізму української народної художньої культури. Дане схематичне представлення результатів дослідження додає роботі переконливої довершеності та чітко структурує багатоаспектний та розлогий зміст тексту окремих підрозділів.

Дослідження народної художньої творчості у вітчизняній культурі сьогодення в культурологічній розвідці Садовенко С.М. реалізує такі актуальні інтенції та проблеми як: гібридність, номадичність, культурна ідентичність, ідентифікуючий потенціал цінностей народної культури в сучасному світі, педагогічно-виховна інтенція збереження та рецепцій етнокультурних традицій, трансформація фольклору, пісенного фольклору в добу постмодернізму тощо. Відповідно дисертант здійснює ревізію архаїчних форм народної художньої культури як необхідного та «живого» ґрунту для сучасної художньої активності.

Кульмінаційною ланкою для завершення дисертаційного дослідження С.М. Садовенко стає аналіз постмодерністських параметрів хронотопу української народної художньої культури, сучасних її проєкцій (Розділ 4). Використовуючи актуальний інструментарій некласичної гуманітаристики автор дає відповідь на питання – як, яким чином, в який спосіб долаються культурні традиції та залучаються інноваційні механізми, що впливають на виникнення нових культурних форм та систем?

Дисертантка вирішує дане питання через призму теорії софт-традиціоналізму (мало артикульованій у вітчизняній культурології концепції), етнофутуризму та номадологічного дискурсу. Дані концепції «переплавляються» автором дисертаційного дослідження на культурницькі стратегії, «які сприятимуть не тільки входженню традиції до кібер-простору, в якому вона може розчинитися, а виразу традиції при збереженні її автентичності новими актуальними медіа-засобами» (с. 372). Також дані стратегії висувуються автором як варіант подолання постмодерністської кризи традиційної ідентичності, оскільки розуміються як «ціннісно-сміслові тлумачення народної традиції в її не буквальному, несюжетному та не побутовому сенсі» (с. 374). А етнофутуризм аналізується автором як спосіб подолання надмірної канонізованості і творчий розвиток традиційних структур; етнічну своєрідність на перетині елітарної та масової культур» (с. 196).

Важливо, що в попередніх розділах дисертант виходить на ті узагальнення, які є центральними в Розділі 4: змістовні перетини – є позитивною рисою роботи, текст якої, в повній мірі, сприймається цілісно та завершено (і за стилем, і за змістом). Загальне враження від тексту розвідки С.М. Садовенко – це його тематична розгалуженість та проблемна розімкненість.

Цінним маркером роботи є розуміння сучасних проблем творчої активності на інституціональному та процесуальному рівнях: всі тематичні ресурси розвідки оформлюються і як кейси практичних рекомендацій, що стосуються: системи аматорсько-клубного виховання дітей та молоді, практики організації та проведення етно- та регіональних фестивалів, методів сучасної урбаністики, завдань сучасної мистецької освіти, позитивних результатів діяльності центрів народної творчості, їх організаційно-методичної роботи, реформування державних клубних закладів тощо.

Ціннісно-особистісна територія дисертанта – українська фольклорна автентика, пісенна традиція. Пісенний фольклор став тим прекрасним тлом, на якому автор роз'яснює, «препарує» задекларовані узагальнення та висновки. Пісенна українська творчість реалізується як задекларована автором аксіосфера – концентроване семантичне поле української культури, предмет особистого переживання автора.

В процесі аналізу дисертаційного дослідження С. М. Садовенко для нас залишились не уточненими деякі аспекти розвідки та методи їх реалізації. Отже маємо поставити наступні питання:

1. В першому методологічному розділі за прискіпливим авторським аналізом хронотопу як генерального категоріально-поняттєвого конструкту розвідки залишився нез'ясованим аспект його змістовного наповнення. Тобто замість відповіді на питання «що-хронотоп?» варто було більшу увагу приділити аспекту «навіщо-хронотоп?». Дана методологічна прогалина не дозволила пояснити принципову відмінність між часопросторовими конотаціями будь-якого феномену та хронотопом як радикально новим

станом. Наприклад, хронотоп, якраз, і знімає протиріччя між синхронією та діахронією у дослідженні культурно-історичних процесів та феноменів, хронотоп стає тим концептом, що охоплює радикальну зміну буття художнього простору та часу у посткласичній та, особливо, некласичній естетичній парадигмі.

2. У Розділі 2.3, присвяченому аналізу аматорського мистецтва, не вистачило аргументації щодо його (аматорського мистецтва) автентичних архетипових засад. Як мінімуму не всі аматорські колективи спрямовують свою діяльність в царину фольклору (фольклоризму та неофольклоризму). На наш погляд, брак аргументації відбувається за рахунок ототожнення понять *народної творчості* та *художньої самодіяльності*: «Фактично художня самодіяльність належала до галузі фольклору, тому що фольклор і народна творчість були поняттями абсолютно тотожними» (с. 177), що, також, не послуговує чіткості у визначеннях феноменів та процесів. А те, що фольклор активно залучається та використовується у художній самодіяльності (та не тільки) – факт безперечний, що «лежить» на поверхні. Тим більше є авторська концепція, в якій заявлена більш складна та актуальна «органіка» хронотопу народної художньої традиції, патернів етнокультурної ідентичності, софт-традиціоналізму та інших інструментів культурологічного аналізу заявленої проблеми.

3. Також нам видалася не завершеною ревізія феномену неофольклоризму (Розділ 2.4 «Неофольклоризм як модус художньої трансформації, репрезентації і стилізації фольклору в культурі постмодерну»): по-перше, автор використав здебільшого музикознавчу аргументацію у формуванні змісту даного концепту та «механічно» «прилаштував» його в площину культурологічного дослідження; по-друге, не була залучена власне методологія некласичної гуманітаристики та культурології – адже змістовне поле художньої трансформації, репрезентації і стилізації фольклору в сьогоденні не вичерпується мистецькою практикою українських композиторів та поетів-шестидесятників (і, взагалі, чи можна

артикулювати їх діяльність через маркер культури постмодернізму?..). Тут, якраз, і напрошувалась радикально інша аргументація, до якої можна було вийти, наприклад, через парадигму ремифологізації. Або додати до структури ще одну модифікацію фольклору – пост фольклор.

4. В концепції дисертаційного дослідження поняття «українська народна художня культура» представлено як конструкт, в якому мають корелюватись між собою етнокультурна ідентифікація та національна ідентичність. Необхідне пояснення: що є визначальним для розуміння хронотопу української художньої культури – етнокультурна оптика або оптика національна? І як дані оптики корелюють між собою?

5. Схема 1 в додатку Б візуалізує морфологію, типологію та динаміку народної художньої культури. Причому всі складові схеми «сходяться» до загального «знаменника» – а це самодіяльна художня творчість та (або) аматорське мистецтво. Отже, на наш погляд, потребує пояснення: як співвідносяться між собою народна художня активність та аматорство, яке ми можемо визначити (або ні) як мистецтво (аматорське мистецтво)? І друге, наскільки тотожні або відмінні поняття художньої культури та мистецтва в контексті дослідження фольклору (в різних його модифікаціях – власне від фольклору до неофольклоризму або постфольклору)?

Але, попри зауваження та запитання до окремих аспектів роботи зазначимо – зміст роботи переконливо засвідчує, що автор здійснив ретельний і всебічний аналіз обраної проблематики, вийшов на рівень вагомих теоретичних узагальнень і ґрунтовних висновків.

Концепція С. М. Садовенко знайшла відповідну апробацію у провідних наукових фахових виданнях та професійно спрямованих збірках. Є достатня кількість апробацій основних ідей і положень роботи на Міжнародних і Всеукраїнських конференціях. Дисертація має практичне значення.

Висновок. Вважаємо, що дисертація «Хронотоп української народної художньої культури: взаємозв'язок традицій та інновацій» є самостійним завершеним дослідженням, яке містить обґрунтовані висновки, є

новаторським в розробці актуальних методологічних питань культурологічної науки, виконаний на належному науково-пошуковому рівні, а її автор, Садовенко Світлана Миколаївна, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури (культурологія).

Доктор культурології, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії культури
Національної музичної академії України
імені П.І. Чайковського

Т.О. Кривошея